

Ledig Erf, een historisch stukje Utrecht, schrijft nu schaakgeschiedenis: deze zomer viert het schaakcafé haar 15-jarig bestaan. Reden genoeg voor *Schakend Nederland* om eens een kijkje te nemen en een praatje te maken met eigenaar Jacob van de Lagemaat. Een portret van een spelletjesgek en zijn café.

Midden jaren '70 vlucht de Utrechtse student Jacob van de Lagemaat, na een mislukte liefde, naar Groningen, waar diverse café's al spoedig een goede klant aan hem hebben - verdriet maakt dorstig.

Voetballen kijken bij de Evenaar (zie SN 93-2), toepen bij 't Hijgend Hert. Als zijn toepmaten in laatstgenoemde gelegenheid 'van de ene dag op de andere' van voor naar achter de bar verhuizen is ook voor Jacob bewezen dat dromen verwezenlijkt kunnen worden. Na een jaartje keert hij terug naar Utrecht, maakt nog wel zijn lerarenopleiding af, maar steeds prangender wordt de wens zelf een café te beginnen. In 1978 verkoopt hij zijn huis en begint met 'Ledig Erf' aan de Tolsteegbrug, Utrecht, een nieuwe episode van zijn leven waarvan het eind nog niet in zicht lijkt.

Jacob: "Een ongelooflijke tijd, als je ziet dat een mens misschien tachtig jaar te leven heeft, en dat je daarvan dan vijftien jaar besteed hebt aan een café." Opmerkelijk genoeg spreekt Van de Lagemaat van een café naar Gronings voorbeeld: "Ik vind wel dat ik een stukje Groningen naar Utrecht gebracht heb, qua kleur, qua invulling van het café."

Gevraagd om uitleg zegt hij dat de Utrechtse horeca "misschien wat ingeslapen was. In Groningen was ik veel alleen, maar dat duurde

Ledig Erf voor drinkers en spelers

■ ROB VAN GOMPEL

toch nooit lang, mensen betrokken je erbij. Terwijl hier in Utrecht je van je kruk af kan vallen, en dan zeggen ze - hé, d'r valt iemand van z'n kruk af. Ik ben begonnen met spelletjes, ik ben een fervent spelletjesman, maar ik had niet meer dan twee damborden, en op de achterkant kon je schaken..."

Van der Weijden & van der Weide (of: "de drinkende schaker").

Niets wees in die begindagen nog op de ontwikkeling van 'Ledig Erf' tot het onomstreden schaakcafé van Utrecht, zoals het in de volksmond is gaan heten. Maar toen meldde zich Kees van der Weijden, die eens per week een simultaan organiseerde in een ander café, "maar daar zag men het niet meer zitten". Jacob besloot erop in te gaan, ondanks de veelal meewarige blikken van vooral zijn collega's: "Men denkt dat schakers niet drinken, maar ik heb de drinkende schaker binnen en, dat zul jij misschien ook wel weten, die drinkt heel veel!" Terwijl we lachen zie ik even een gelukzalige blik in zijn ogen verschijnen, die de horecaman verdraagt die hij met hart en ziel is. Hij verhaalt hoe de simultaans, met Utrechtse en nationale beroemdheden, gaandeweg te druk werden voor de ooit rustige vrijdagavonden en toen zelfs voor de zondagmiddagen: "Op een gegeven moment was de roem mij helemaal naar de bol gestegen en zette ik een advertentie voor simultaangevers in *Schakend*

Nederland, waar o.a. Piet van der Weide op afkwam". Die had echter niet gerekend met de heer Van Kooten, een van de vaste simultaanklanten: "Die bracht een enorme hond met zich mee, en daar was Piet niet zo van gecharmeerd... Hij vond de hele sfeer rommelig, kortom, hij was het niet zo gewend."

Na een jaartje is de naam van het café, ook onder schakers, definitief gevestigd, juist ook vanwege die 'rommelige' sfeer. "Bij mij wordt eigenlijk nooit een serieuze partij gespeeld, allemaal blitzpartijen, anders niet". Sommigen, "vaak huisschakers", verafschuwen de afwezigheid van de "gewijde sfeer" die het schaken vaak begeleidt, de "schreeuwende mensen", maar, zegt Jacob, "dat is juist de sfeer die ik wil. Als de muziek zachter moet zeg ik wacht eens even, dat is niet de bedoeling, we doen het voor de leut." Zo gauw iets zweemt naar fanatisme trekt Jacob resoluut aan de rem, en het is dus niet zonder aarzeling dat hij oppert een competitie tussen schaakcafé's op te starten: "maar dan hoop ik toch dat conflicten met een biertje afgekocht kunnen worden".

Gens una? Een volk!

Behalve aan 'drank en spelen' is Jacob's leven ook gewijd aan sport; hij ontpopt zich als "een fanatieke fietser - op eerste pinksterdag rijd ik altijd Luik-Bastenaken-Luik" en blijkt ook jaar in, jaar uit deel te nemen aan de marathon van New York.

Daar loopt hij in 1989 min of meer toevallig tegen de heren Karpov en Kasparov op en verlengt prompt zijn verblijf om de 18e-20e partij 'live' mee te kunnen maken; hij vermijdt de fout van de onnozele, die in een tijdnoodfase rustig

Rob van Gompel: Schaakcafé Ledig Erf in Utrecht

Bron: *Schakend Nederland* – juli/augustus 1993 - <https://schaakbond.nl/>

(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)

een flitsfoto gaat maken en door de Amerikaanse bewaking wordt afgevoerd. De grimassen van de wereldtoppers fascineren de Domstedeling, die zelf "zonder enige ambitie" zijn "partijtje meeblaast", tegenwoordig bij de schaakclub 'De Rode Loper', die hij om haar gezelligheid heeft verkozen boven de "te streberige" SC Utrecht. Jacob's veelzijdige belangstelling weerspiegelt zich in zijn café en haar bezoekers, de - niet zelden zeer sterke - schakers zijn een "belangrijke pijler", maar moeten hun plaats weten. Zo wordt 'Ledig Erf' zeker eens per maand beheerst door 'levende muziek'; "daar hebben de schakers een tamelijke hekel aan, maar ik doet het toch om te bewijzen dat ik hier de baas ben" (lacht), "en om aan de schakers te laten merken dat hier ook nog normale mensen komen".

Niet voor het eerst moet uw verslaggever een litanie aanhoren

over de bijna spreekwoordelijke luiheid van de schaker die consequent weigert zijn stukken op te ruimen, waartegen ludieke bordjes - "laat niet als dank, voor het aangenaam verblijven, ons de stukken en de schijven" - noch smeekbeden enig soelaas bieden. Ledig Erf werpt ook groffer geschut in de strijd: "Wilt U Uw stukken opruimen - VGVS!", roept een ander bordje de vluggeraars toe. Daar onder met kleine lettertjes de verklaring van deze afkorting: "verder gaarne van dienst". Tekenen van het spanningsveld tussen schakers en barpersoneel dat onontkoombaar lijkt voor elk schaakcafé. "Schakers is toch een vrij asociaal volkje", verzucht Jacob berustend, "maar het is een volk", voegt hij er onmiddellijk aan toe met een daverende lach, "en je mag niet discrimineren".

Deze serie werpt wel een apart licht op het 'gens una sumus'...

Kaarten, Risk en Trivial Pursuit

Wie graag een spelletje doet is bij 'Ledig Erf' dus altijd aan het juiste adres, al dreigt een 'rage' wel eens uit de hand te lopen. Momenteel is 'Trivial Pursuit' helemaal 'in', maar met "dat wereldveroverspel" (Risk) werden minder goede ervaringen opgedaan: "dat geeft teveel ruzie, ik heb zelf ook met deuren lopen smijten, het kan zijn dat men na een paar uur het nog niet eens is wat de spelregels zijn..." Hij vertelt het nochtans met pretoogjes. Maar logischerwijze is het vaak het spel om geld dat bron van spanningen is. Jacob trekt een interessante parallel tussen de 'eenarmige bandieten', die nimmer in zijn café zullen worden toegelaten, en schaakcomputers, die hij wel enige tijd toleerde maar nu ook 'machina non grata' zijn. De overeenkomst ziet hij in het vereenzamende aspect, de manier waarop mensen de wereld

Rob van Gompel: Schaakcafé Ledig Erf in Utrecht

Bron: Schakend Nederland – juli/augustus 1993 - <https://schaakbond.nl/>

(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)

om zich heen kunnen vergeten, de machine "soms zelfs menselijke eigenschappen toedichten: 'haha, hij...!'"

Spel is voor Jacob een sociaal gebeuren, voorop staat dat mensen "leuk blijven bestellen" en

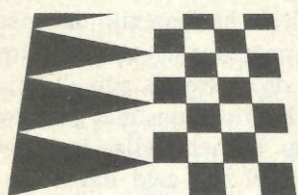
VIGNET

Het vignet laat duidelijk zien dat men in dit café niet alleen het glas kan heffen, maar dat er ook denksporten bedreven kunnen worden, te weten backgammon, schaken en dammen.

De dolkvormige figuren verwijzen zoals u waarschijnlijk weet naar het backgammon spel. Wat u misschien niet weet is dat dit spel al zo'n 5000 jaar geleden gespeeld werd; dus wat ouderdom betreft doet het niet voor schaken onder. Ik zou dit stukje willen afsluiten door een proost uit te brengen op de ontwerper van dit informatieve vignet: Geert de Jong.

Maarten Manson

CAFE
LEDIG ERF

drank & spelen

niet met tegenzin, zoals ooit het einde werd van de 'toepmanie'. "De gewoonte was, dat je bij tien streepjes een rondje moest bestellen, maar dat werd op den duur te begroetelijk..." Om dezelfde reden zegt hij "nooit een backgammon-toernooi te willen organiseren" Zijn liefde voor het schaakspel kan als de keerzijde van deze medaille worden gezien, al zegt hij het met een haast verontschul-

digend lachje: "De voornaamste reden dat ik blij schaken is dat het karaktervormend is, je leert je verlies een keer te nemen".

De KNSB-sticker 'schaakbord aanwezig' werd als zodanige evidentie beschouwd dat deze de deur naar buiten siert, slechts zelden opgemerkt. Jacob: "Ja wat nou, schaakbord aanwezig, als je niet uitkijkt word je er hier mee doodgegooid!"

Rob van Gompel: Schaakcafé Ledig Erf in Utrecht

Bron: Schakend Nederland – juli/augustus 1993 - <https://schaakbond.nl/>

(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)